SLOUPY Z VYSOKOPEVNOSTNÍHO BETONU V OBCHODNÍM DOMĚ MAGNUM ▮ HIGH-STRENGTH CONCRETE COLUMNS IN THE DEPARTMENT STORE MAGNUM

Miloš Zich

Článek popisuje dlouhodobé chování sloupů z vysokopevnostního betonu, navržených v objektu obchodního domu „Pasáž Magnum“ v Brně na ulici Česká. Jsou porovnávány naměřené a vypočtené hodnoty poměrného přetvoření betonu. ▮ The long-term behavior of columns made of high-strength concrete in the department store “Passage Magnum” in Brno, Česká street is described in this article. The measured and calculated values of concrete strain are compared.

1

POPIS OBJEKTU

Stavba obchodního domu „Pasáž Magnum“ je situována v samém centru Brna na pěší zóně ulice Česká (obr. 1). Jedná se o stavbu tvaru L na místě původních domů v ulicích Česká 10 a Jakubská 3.

Objekt je rozčleněn do dvou hmot. První se skládá z tří podlaží obchodních prostor a čtvrtého podlaží s velkoplošnou kanceláří a zázemím obchodu. Druhá hmota terasovitě ustupuje, jedná se o páté až sedmé patro s kancelářemi. V suterénu stavby je umístěno technické zázemí objektu, částečně v historické části a dále zde jsou podzemní garáže pro dvacet devět osobních automobilů.

Stavba je založena na železobetonové monolitické vodostavebné tzv. „bílé vaně“ a velkoprůměrových vrtaných pilotách. Po obvodu je provedena trysková injektáž pro zajištění stability sousedních objektů a stěn stavební jámy.

Stropní konstrukce jsou tvořeny monolitickými železobetonovými deskami, obvykle se zesílením (hlavicemi) v místě sloupů. Desky jsou podporovány po obvodu monolitickými stěnami a uvnitř železobetonovými sloupy. Prostorová tuhost objektu je zajišťována obvodovými stěnami a komunikačním jádrem, blíže viz [1] a [2].

Vlivem ustupujících horních podlaží dochází k rozdílnému zatížení vnitřních sloupů. Zejména je to patrné u sloupů C6 a C7 (obr. 2 a 3). Sloup C7 je nejvíce zatížený sloup objektu, přenáší zatížení z osmi podlaží (svislá síla od výpočtového zatížení je cca 8 MN). Sloup C6 přenáší zatížení z šesti podlaží, je tedy i méně zatížený (cca 5,5 MN).

Z důvodu prostorových požadavků v suterénu budovy na umístění výtahů garážového stání bylo nutno navrhnout sloupy omezených rozměrů. Sloup C7 je navržen v půdorysných rozměrech 450 x 600 mm, sloup C6 v rozměrech 350 x 600 mm. Pro zvýšení únosnosti bylo rozhodnuto o použití vysokopevnostního betonu (HSC). Jednalo se o jedno z prvních využití vysokopevnostního monolitického betonu v budově pozemních staveb u nás.

Z důvodu využití kapacity přepravního zařízení betonu a z důvodu experimentálních bylo dodavatelem stavby rozhodnuto provést oba sloupy v 1. PP z betonu třídy C80/95, i když ze statických důvodů postačovala pevnost nižší.

2

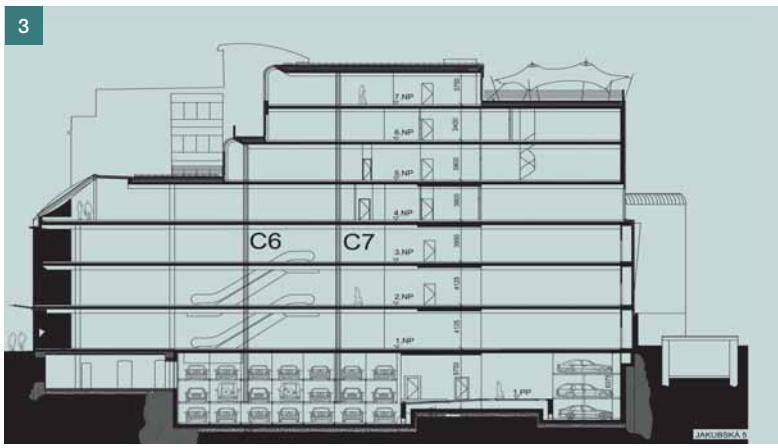

3

V době výstavby objektu nebyly s touto technologií výraznější zkušenosti. Proto byla návrhu i realizaci sloupů věnována všemi zúčastněnými (investorem, projektantem, dodavatelem) patřičná pozornost. Bylo navrženo podrobné ověření vlastností navrženého betonu i skutečného chování sloupů C6 a C7, které bylo zaměřené zejména na sledování poměrných přetvoření betonu.

VYBAVENÍ MĚŘICKÝM ZAŘÍZENÍM

Ve sledovaných sloupech byl v 1. PP osazen vždy jeden strunový tenzometr Gage Technique. V hotové konstrukci byly tenzometry osazeny 1,4 m (resp. 1,65 m) nad podlahou (obr. 4). Tenzometry jsou umístěny svisle, měří tak přetvoření v podélné ose sloupu. Čidla jsou upevněna k betonářské výztuži pomocí vázacího drátu (obr. 5). Od jednotlivých tenzometrů vedou přípojné kabely, zabetonované ve sloupu, směrem k základové desce, kde jsou kabely vyvedeny na povrch pro možnost napojení tenzometrické ústředny. V místě tenzometrů je současně měřena teplota betonu zabudovanými odporovými čidly. Měření poměrného přetvoření a teplot bylo prováděno Ústavem betonových a zděných konstrukcí FAST VUT v Brně ve spolupráci s Ústavem stavebního zkušebnictví.

Součástí sledování bylo i ověření skutečných materiálových vlastností betonu. Ve spolupráci s dodavatelem betonové směsi a Ústavem technologie stavebních hmot a dílců VUT v Brně byly provedeny zkoušky krychelné pevnosti betonu na krychlích 1o hraně 150 mm ve stáří dva, sedm a 28, 90 a 180 dní, dále zkoušky hranolové pevnosti betonu v tlaku na trámcích rozměrů 400 x 100 x 100 mm ve stáří 28 dní a stanovení modulů pružnosti betonu na třech hranolech o rozměrech 400 x 100 x 100 mm ve stáří 187 dní.

Betonáž sloupů a instalace tenzometrů proběhla 1. června

5

6

Obr. 1 Pohled z ulice Česká ▮ Fig. 1 Street view Česká

Obr. 2 Půdorys 1. PP, sledované sloupy C6 a C7 ▮ Fig. 2 Ground-basement plan, the monitored columns C6 and C7

Obr. 3 Podélný řez budovou ▮ Fig. 3 Longitudinal section of the building

Obr. 4 Umístění tenzometrů ▮ Fig. 4 Position of the strain gauges

Obr. 5 Osazení strunových tenzometrů Gage Technique ve sloupu C6 ▮ Fig. 5 Strain gauges fixed in the column C6

Obr. 6 Sloupy po odbednění 8. června 2005 ▮ Fig. 6 Demolded columns June 8th, 2005

Obr. 7 Pohled na dokončené sloupy ▮ Fig. 7 View of the completed columns

4

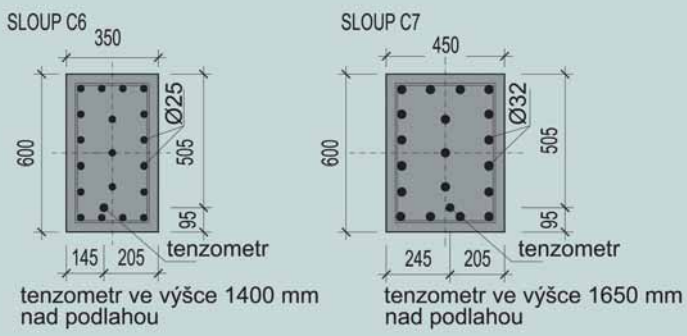

7

2005. Od tohoto okamžiku se uskutečnilo šestnáct měření poměrného přetvoření. První měření bylo odečteno ještě na nezabetonovaných sloupech. V různých stádiích výstavby objektu bylo odečteno celkem jedenáct měření. Další měření (čtyři) proběhla v letech 2007, 2009 a 2010. Po dokončení nosné konstrukce v lednu 2006 následovalo provedení podlah a obvodových plášťů. Spodní podlaží byla dokončena v roce 2006, horní, ustupující podlaží ke konci roku 2007.

Sloupy budovy byly během výstavby podrobně sledovány, byla zaznamenávána data o průběhu výstavby (obr. 6 a 7), o výstavbě stropních desek, o vneseném zatížení, aby bylo posléze možné provést upřesněnou časovou analýzu chování sloupů [3], [7].

VÝPOČTOVÝ MODEL

Pro porovnání naměřených a vypočtených hodnot poměrného přetvoření byly v programu TDA [4] vytvořeny prutové výpočetní modely obou sloupů (obr. 8). Modely reprezentují výseky sloupů v 1. PP jednotkové délky. Příčný řez je vždy tvořen dvěma konečnými prvky reprezentující beton a betonářskou výztuž, lze tak sledovat přerozdělení sil mezi výztuží a betonem. Oba prvky mají totožné těžiště. Průřezové charakteristiky sloupů jsou uvedené v tab. 1. Výsek je zatížen osovou silou v těžišti průřezu. Model nezohledňuje geometrické imperfekce a vliv vzpěru.

V tab. 2 jsou na základě naměřených hodnot stanoveny parametry betonu uvažované ve výpočtu přetvoření. Reologický model byl zvolen dle normy EC2 [5]. Vlhkost vzduchu byla uvažována po dobu výstavby průměrnou hodnotou 70 % a po dokončení nosné konstrukce hodnotou 50 % (hodnota byla ověřena měřením).

Síly do sloupů jsou převzaty ze statického výpočtu projektanta stavby [2]. Jedná se v podstatě o svislé reakce v místě sloupů, stanovené pomocí deskových výpočetních modelů jednotlivých podlažích (řešených výpočetním programem Nexis 32 [4]). V modelech bylo v místech sloupů a stěn uvažováno prosté podepření. Ve sloupech se tedy předpokládal vznik pouze normálových sil.

Model TDA respektuje postupnou výstavbu sloupů. Zatížení je postupně aplikováno v čase skutečného vnesení. Jedná se o výpočtový model vystihující dlouhodobé chování (reologii). Z toho důvodu je uvažováno jen stálé zatížení. Nahodilé zatížení je uvažováno nulovou hodnotou. Je to samozřejmě problematická otázka, neboť v době měření se nedá

Tab. 1 Průřezové charakteristiky sloupů ▮ Tab. 1 Cross-sectional characteristics of the columns

Charakteristika	Sloup C6	Sloup C7
rozměry (a; b) [m]	0,35; 0,6	0,45; 0,6
plocha průřezu (a.b) [m^2]	0,21	0,27
průměr výztuže (d_s) [m]	0,025	0,032
počet kusů (n_s)	19	19
plocha výztuže (A_s) [m^2]	0,009326	0,015280
plocha betonu (A_c) [m^2]	0,200673	0,254719
náhradní tloušťka (h_o) [m]	0,211	0,243
procento vyztužení [%]	4,65	6

Tab. 2 Parametry betonu ▮ Tab. 2 Parameters of concrete

Charakteristika	Hodnota
objemová hmotnost betonu [kg/m^3]	25
tečnový modul pružnosti E_c [MPa]	42 707
charakteristická válcová pevnost v tlaku f_{ck} v čase 28 dní [MPa]	70,5
součinitel *s*	0,25
vlhkost vzduchu [%]	70 (50)

Obr. 8 Schéma výpočtového modelu ▮ Fig. 8 Scheme of the calculation model

Obr. 9 Průběh poměrného přetvoření betonu ve sloupu C6 ▮ Fig. 9 The course of concrete strain of the column C6

Obr. 10 Průběh poměrného přetvoření betonu ve sloupu C7 ▮ Fig. 10 The course of concrete strain of the column C7

Obr. 11 Průběh normálové síly v betonu a ve výztuži – sloup C7, varianta výpočtu 1 ▮ Fig. 11 The course of the normal force in the concrete and in the reinforcement – column C7, variant calculation 1

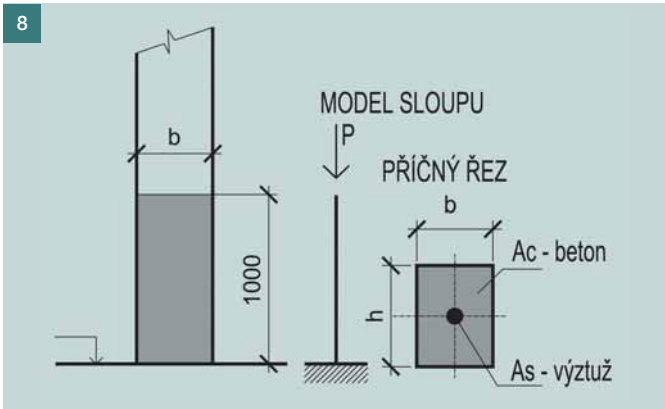

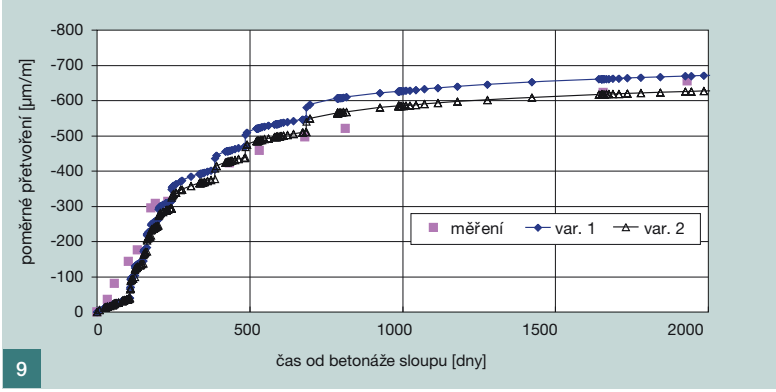

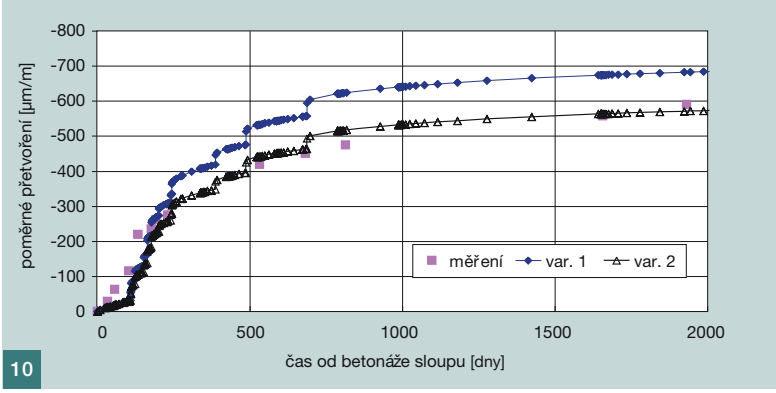

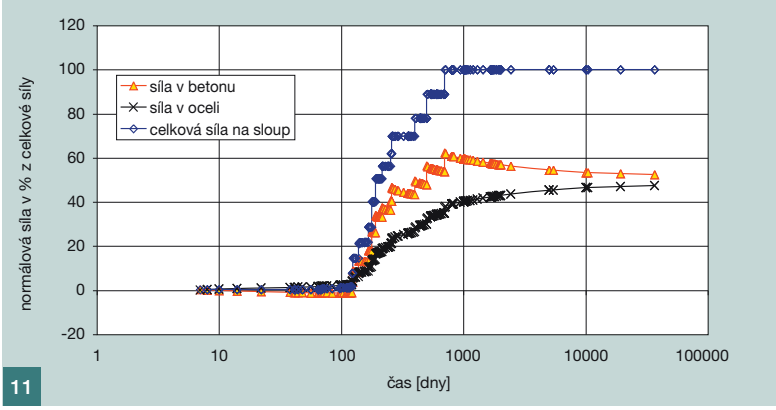

v budově nahodilé zatížení vyloučit. Při měření tam vždy nějaké je, část ho působí i dlouhodobě (nábytek, část skladovaných věcí apod.) a podílí se na zvýšení dotvarování betonu. Hodnota nahodilého dlouhodobého zatížení je tedy značně neznámá hodnota. Stanovit velikost zatížení v okamžiku měření v celé budově je velice obtížné (nejsou např. přístupná všechna patra). Lze tedy jen odhadovat možnou chybu neuvažováním nahodilého zatížení. Pro kancelářské a obchodní plochy se uvádí např. dlouhodobá složka nahodilého zatížení mezi 30 až 60 % z celkového nahodilého zatížení (viz např. součinitel ψ_2 v EN 1991 aj.). U obou sloupů tvoří v našem případě nahodilé zatížení 23 % z celkového zatížení. Dlouhodobá složka nahodilého zatížení je poté cca 7 až 14 % celkového zatížení. Tyto hodnoty ukazují na případnou chybu výpočtového modelu neuvažováním nahodilého zatížení, kterou je při vyhodnocování měření nutno mít v patrnosti.

SROVNÁNÍ NAMĚŘENÝCH A VYPOČTENÝCH DAT

Na obr. 9 a 10 jsou uvedeny průběhy naměřeného a vypočteného poměrného přetvoření betonu sloupů C6 a C7 pro dvě varianty výpočtů:

Ve **variantě 1** je zatížení do sloupů uvažováno dle hodnot uvedených v projektu [2], tedy při uvažování prostého podepření desek sloupy a obvodovými stěnami.

Ve **variantě 2** jsou síly ve sloupech uvažovány za předpokladu, že deskové modely jednotlivých podlaží jsou plně vetknuty do obvodových stěn. Došlo tak ke zmenšení sil z jednotlivých podlaží a k celkovému snížení normálové síly; u sloupu C6 o 9 % a u sloupu C7 o 25 %.

Oba obrázky ukazují vcelku dobrou shodu naměřených a vypočtených hodnot u obou sloupů v počátečních fázích výstavby. Přibližně do stáří sloupů 300 dní jsou výsledky obou variant výpočtů vyhovující. Odpovídá to přibližně času dokončení nosné konstrukce budovy. V okamžiku, kdy je konstrukce postupně zatěžována ostatním stálým zatížením (obvodové pláště, příčky, podlahy, podhledy, vzduchotechnika apod.) a začíná působit nahodilé zatížení, se výsledky výpočtů a měření u varianty 1 rozcházejí. Výrazně je to patrné u sloupu C7. V dalším textu jsou objasněny důvody, proč tomu tak je.

Nejasné statické působení celé budovy

Statický výpočet [2], z kterého byly převzaty síly na sloupy, nerespektoval prostorové působení budovy. Výpočet s prostým uložením desek je z hlediska namáhání desek proveden na straně bezpečné. Ve skutečnosti jsou železobetonové desky, uložené ve spodních podlažích na železobetonových stěnách a v horních podlažích na zděných stěnách, vždy alespoň částečně vetknuty do stěn. Tím dochází k jinému přerozdělení vnitřních sil v deskách i reakcí do podpor. Z toho důvodu byla námi uvažována **varianta 2**, která předpokládá po obvodě plně vetknuté desky. Bylo tak zmenšeno zatížení na vnitřní sloupy a dosaženo lepší shody naměřených a vypočtených hodnot.

Vhodnější by bylo sestavit prostorový výpočetní model a analyzovat celou budovu s respektováním skutečné tuhosti podpor. Prostorová tuhost budovy je zajištěna tuhými stěnami, přesto by z tohoto modelu vznikly ohybové momenty ve sloupech, které by mohly dále ovlivnit výsledky srovnání.

Prostorový model by měl zohlednit postupnou výstavbu konstrukce, tedy postupnou betonáž jednotlivých desek a jejich odbedňování, tím i změnu statického schématu. V železobetonových konstrukcích vznikají trhliny (v důsledku zatížení, smršťování, teplot apod.), tím též dochází k přerozdělení sil do sloupů. To je v současném stavu poznání železobetonových konstrukcí na celkovém modelu budovy velmi obtížně zohlednitelné.

Neznalost skutečné velikosti zatížení a změny v průběhu výstavby

V průběhu výstavby bylo změněno dispoziční a konstrukční uspořádání horních dvou ustupujících podlaží. Podlaží v původním projektu více

Literatura:
[1] *Hirnšal Z., Molnár J., Archtex, s. r. o.:* Pasáž Magnum Česká 10 – Jakubská 3, Brno, Souhrnná zpráva – projektu architektonicko stavební řešení, Brno, 2005
[2] *Hladík P.:* Pasáž Magnum Česká 10 – Jakubská 3, Brno, Prováděcí projekt statiky, Brno, 2005
[3] *Zich M.:* Projekty sledování jejich realizace a analýza dlouhodobého chování betonových konstrukcí, habilitační práce, VUT FAST Brno, 2011
[4] ESA PrimaWin – Reference Manual, SCIA Software, Scientific Application Group, Belgium, 2004
[5] ČSN EN 1992-1-1 Eurokód 2: Navrhování betonových konstrukcí – Část 1-1: Obecná pravidla pro pozemní stavby, Český normalizační institut, 2006
[6] *Zich M.:* Sledování mostu z vysokopevnostního betonu, časopis Beton TKS 4/2010, str. 82–83, ISSN 1213-3116
[7] *Valdhans L.:* Projekt vícepodlažní budovy v Brně na ul. Česká, diplomová práce, VUT FAST Brno 2006

ustupovala, v nové variantě (ocelová konstrukce) je zatížení menší a více rozneseno do obvodových stěn. Z toho důvodu má sloup C7 ve skutečnosti menší zatížení, než bylo původně projektováno. Též došlo ke změnám skladeb podlah a příček, část horních podlaží byla dokončována postupně v ne zcela jasných časech. Zjistit skutečné změny zatížení v budově je z důvodu rozdílných vlastníků a nájemců velmi obtížné. Ostatní stálé zatížení je v modelu uvažováno zjednodušeně ve čtyřech časech skokovými impulsy, ve skutečnosti bylo vnášeno postupně.

Průběh smršťování vysokopevnostního betonu

Další neznámou může být průběh smršťování a dotvarování vysokopevnostního betonu, kdy normové vztahy uvažované dle EC2 [5] nemusí pro tento beton zcela odpovídat. Složení betonu (v našem případě i použití mikrosiliky a jiných chemických přísad) může velmi výrazně ovlivnit (negativně i pozitivně) průběh smršťování a dotvarování. Vhodné by proto bylo mít k dispozici i zkušební vzorky pro sledování smršťování a dotvarování v laboratoři obdobně jako v případě mostů [3].

Na celkových rozdílech naměřených a vypočtených hodnot přetvoření se tedy vzájemně podílí kombinace všech tří důvodů. Někdy se mohou sečítat, jindy vzájemně odečítat. Jejich celkové zohlednění je ale v současném stavu poznání značně omezené. Uvedený výpočet je třeba chápat jako základní studijní materiál, upozorňující na řadu problémů s modelování a sledováním skutečného chování železobetonových sloupů budov – nejen z vysokopevnostního betonu. Výpočet je pochopitelně možno v budoucnu dále upřesňovat.

Je též třeba upozornit, že obdobně jako i u jiných ocelobetonových konstrukcí dochází i u železobetonového sloupu k přerozdělení vnitřních sil mezi betonem a betonářskou výztuží. Na obr. 11 je proto uveden průběh normálových sil stanovených pro **variantu 1** v jednotlivých částech sloupu C7. V obrázku je zobrazena poměná velikost síly od stálého zatížení působící na sloup v procentech k celkové síle. Po dokončení výstavby (cca 700 dní) beton přenášel cca 63 % z celkové síly a výztuž 37 %. V dalším průběhu životnosti se síly v obou částech postupně vyrovnávají. Ve sto letech zůstává v betonu 53 % z celkové síly a ve výztuži 47 %. Při dimenzování je tedy třeba počítat se zvýšením namáhání výztuže v důsledku dotvarování a smršťování betonu.

ZÁVĚR

Realizace sloupů představovala v roce 2005 jednu z prvních aplikací monolitického vysokopevnostního betonu v pozemním stavitelství u nás. Do té doby se HSC beton používal jen u prefabrikátů a mostních staveb, viz např. [6]. Z toho důvodu se přistoupilo k návrhu a realizaci dlouhodobého sledování této konstrukce, které probíhá již cca šest let. Za tuto dobu se podařilo vytvořit soubor informací o průběhu výstavby, zatížení, měření a vyhodnotit chování sloupu s vlivem postupné výstavby a reologických jevů. Z doposud provedené analýzy plynou následující závěry a doporučení:

- Návrh sloupu z vysokopevnostního betonu umožnil zmenšení rozměrů sloupu a z hlediska investora i výhodnější využití suterénních prostor budovy. Tato varianta se ukázala jako vhodná a méně pracná alternativa k betonovým sloupům s tuhými ocelovými vložkami.
- Požadovaná pevnost betonu byla z experimentálních důvodů oproti skutečnému požadavku projektu zvýšena na C80/95. Realizace sloupu z vysokopevnostního betonu přímo na stavbě byla možná. Ukázalo se ale, že není jednoduché této pevnosti dosáhnout. Ve skutečnosti jde dle provedených zkoušek o beton o jednu třídu nižší.
- Srovnání naměřených a vypočtených hodnot bylo vcelku úspěšné. Výsledky ukázaly na problematiku sledování budov a její rozdíly oproti sledování mostů. Jde zejména o odlišnosti v ne zcela staticky „čistém“ schématu budovy oproti obvykle jasnému statickému působení u mostů [6] a o rozdíly ve znalosti skutečné velikosti zatížení. Statický systém budov je obvykle nepřehledný a obtížně vystihnutelný modelováním. U budov často dochází ke změnám zatížení v průběhu výstavby i po jejím dokončení, část nahodilého zatížení působí dlouhodobě apod. U mostů bývá zatížení po jeho dokončení vždy jasné a prochází navíc mnoha kontrolami (např. zkoušky objemové hmotnosti).
- Použitý reologický model dle EN 1992 se ukázal jako dostatečně vyhovující pro analýzu navržených sloupů z vysokopevnostního betonu.
- Sledování konstrukce má samo o sobě význam pro včasné odhalení případných poruch a může to nepochybně přispět k lepšímu pochopení dlouhodobého chování obdobných konstrukcí. Dosavadní práce prováděné v rámci sledování sloupů potvrzují správnost projektového řešení a dobrou kvalitu stavebních prací.

INFORMACE O OBJEKTU

Investor	Magnum Invest, s. r. o., Brno
Dodavatel nosné konstrukce	Brestt, s. r. o., Brno
Projektant statické části	Ing. Pavel Hladík
Realizace	2005 až 2007

Prezentované výsledky byly získány též za finanční podpory z prostředků státního rozpočtu prostřednictvím MPO ČR v rámci projektu FI-IM5/128 „Progresivní konstrukce z vysokohodnotného betonu“ a za finančního přispění MŠMT ČR, projekt 1M0579, v rámci činnosti výzkumného centra CIDEAS. Autor dále děkuje investorovi stavby firmě Magnum Invest, s. r. o., za vstřícný přístup k návrhu sloupů a k jejich sledování.

Ing. Miloš Zich, Ph.D.
Ústav betonových a zděných konstrukcí FAST VUT v Brně
Veveří 95, 662 37 Brno
tel.: 541 147 860, e-mail: zich.m@fce.vutbr.cz

Text článku byl posouzen odborným lektorem.